

לימוד בקיאות ודף יומי – על מנת לזכור

פתיחה

1. האם אתה לומד בקיאות?
 2. האם אתה רוצה לזכור יותר?
 3. האם אתה גאון שזוכר הכל בקלות?
- אם התשובות על שתי השאלות הראשונות חיוביות, ועל השלישית שלילית, אז המאמר הזה נכתב ממש בשבילך.

נקפוץ עוד שבע שנים קדימה

- יום שני, ב' סיוון תשפ"ז. נניח שלמדת דף יומי, כשעה כל יום.
- האם תדע לענות על השאלות הבאות – בסיסיות מאוד:
1. איפה נמצאת הסוגיא הארוכה על גדרי טומאת מת – רוב בניין, רוב מניין, שדרה וגולגולת, רקב, רביעית דם?
 2. איפה הסוגיא על כמה חודשים מעוברים וכמה חודשים חסרים יש בשנה?
 3. איפה הסוגיא על כיצד ייצרו את בגדי הכהן הגדול?
- הערה: מה יעזור לי לדעת איפה הסוגיא נמצאת? אם תזכור איפה היא נמצאת, גם תרגיש קשור יותר לש"ס ויהיה לך הרבה יותר סיפוק, וגם אתה תזכור יותר פרטים.
- אבל כשאני מדבר על שבע וחצי שנים קדימה, אתה בטח אומר "הרוצה לשקר ירחיק עדותו, איפה אני יהיה אז ואיפה הוא יהיה אז, שנוכל לבדוק את זה". אז –

נחזור חזרה לזמננו, ונקפוץ רק חודשיים קדימה

- שבת, י"א באדר תש"פ. סיום מסכת ברכות.
- האם תדע לענות על השאלות הבאות:
1. איפה נמצאת ברכת הקשת?
 2. איפה השאלה על מקום שהוזמן לבית הכסא, האם אפשר להתפלל בו?
 3. איפה התפילה בכניסה לבית המדרש?

מה הייתי מייעץ לעצמי

אם הייתי יכול לקפוץ אחורה, כעשרים וחמש שנה, הייתי רוצה לפגוש את עצמי ולשאל את עצמי:

כמה זמן אתה משקיע בללמוד בקיאות? כמה מסכתות למדת? זו המון השקעה. ומה אתה זוכר מזה?

איזו מסכתות למדת בשנה-שנתיים האחרונות? ביצה-תענית-מגילה-מו"ק-חגיגה.

אז מה אתה זוכר מזה? זה שמסכת ביצה מתחילה בביצה שנולדה ביום טוב, זה אתה זוכר, נכון. גם השאלה אם אחשוורוש היה טיפש או חכם נמצאת כנראה במסכת מגילה, גם את זה אתה זוכר.

אבל מה עוד? אתה זוכר אם במסכתות הללו נמצאת סוגיית ברירה? כמה פעמים? מי נחלקו בה – תנאים או אמוראים? האם יש חילוקים בין ברירות השונות? איפה הזכרנו איך קוברים תינוק? איפה שאלנו באלו בתי כנסת השכינה שורה?

אז קודם כל צריך לשים לב לבעיה. אחר כך להפנים אותה. ורק אחר כך להקשיב מה אפשר לעשות בשביל להתקדם הרבה.

הערה חשובה: אני חייב המון לאברך שאכן האיר את עיני (ר' אריה צוקרמן) בעניינים אלו.

הכלל הראשון – מבטו ומגמתו

המסילת ישרים פותח את ספרו ב"יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה הוא שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו ולמה צריך שישים מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו".

שואלים בעלי המוסר – מה זאת הכפילות "מבטו ומגמתו"?

ומשיבים:

"מגמה" זו השאיפה לטווח הרחוק. "מבט" זו המשימה שלי לעכשיו, להיום. יש קשר בין המגמה לבין המבט: המגמה מחדדת לי את המבט ומכוונת אותו. זה נכון בכל עבודת ה' (ובכל דבר).

כשאנחנו לומדים בקיאות או דף יומי, מה המגמה שלנו? לדעת את הש"ס. מה המבט? מה הגמרא אומרת כאן, מה הדף של היום.

אמרנו שהמגמה מגדירה את המבט. כל פעם שאני לומד, צריכה להיות לנגד עיני השאלה: מה אזכור מהסוגיא הזו בסוף היום, עוד שבוע, עוד שנה, עוד עשר שנים.

ואנחנו מתמקדים במה שנוכל לזכור. את הנקודות שנוכל לזכור אפשר לסכם בכמה שניות: מה היו הסוגיות בדף, מה היו המחלוקות, מתי אחד מודה לחבירו, מה התחדש בסוגיא, מה המסקנה.

כך שכשאתה לומד דף יומי אל תיכנס לפרטים, זה תעשה כשאתה לומד עיון. באופן מוזר ניתן לומר שאם אתה לומד דף יומי במשך שעותיים, יש פחות סיכוי שתזכור אותו, מאשר אם אתה לומד אותו במשך שעה ומדגיש לעצמך את הנקודות העיקריות.

או: מרוב עצים לא רואים את היער. או: מרוב עצים לא רואים את היער...

לכן אני לא קורא רש"י בדף יומי, לא כאילו בדיעבד, אלא כעיקרון לכתחילה. שלא יוציא אותי מהריכוז של העיקר (ואני יודע שיש לזה מחיר של טעויות קלות בפרטים).

הקדמה לכלל השני – מברגים וגלילות

שאלה: אם אתה נכנס לבית שלי וצריך מברג. איפה תחפש אותו? אי אפשר לדעת. יכולים להיות המון מקומות.

שאלה אחרת: אם אתה נכנס לבית שלי ורוצה גלידה. איפה תחפש אותה? במקפיא. פשוט מאוד. למה? מה ההבדל?

כי זה הגיוני שהגלידה במקפיא.

ועכשיו נראה איך זה קשור לזכירה:

שאלה: האם תוכל לזכור את הרצף האקראי הבא: 8, 24, 49, 81, 32, 90, 17, 36, 96, 84?

זה בוודאי קשה, אבל אחרי הרבה חזרות תוכל לזכור אותו. אבל בטח לא להרבה שנים קדימה.

אז עוד שאלה: אם יתנו לך לשנן רצף של 100 מספרים אקראיים. מה הסיכוי שתזכור אותו? ושתזכור אותו למשך שנים, כשבמהלך השנים בקושי חזרת עליו? אין סיכוי, נכון?

אז עכשיו עוד שאלה: כמה זה 6×6 ? 6×4 ? 5×8 ? מתי פעם אחרונה חזרת על זה? אז איך אתה שולף את התשובה כ"כ מהר? פשוט, כי אתה מבין את ההיגיון שבזה.

לזכור רצף אקראי זה לא מעשי, כי זה "מברגים", לזכור את לוח הכפל זה "גלילות".

אם כך, אנחנו צריכים להעביר כמה שיותר סוגיות מ"מברגים" ל"גלילות".

ועכשיו נעבור לאיך זה יעזור לנו בלימוד תורה.

המשך הכלל השני – כללים ולא פרטים

הרגשת פעם שלימודך קשה כברזל? הרגשת פעם שדברי תורה מייגעים אותך?

הגמרא אומרת "אם ראית תלמיד שלימודו קשה עליו כברזל, בשביל משנתו שאינה סדורה לו". בלשוננו ובזמננו: הבסיס לא בהיר לו, ולכן הוא מסתבך בפרטים.

המדרש אומר בכמה מקומות: "אם אתה כונס דברי תורה פרטים הם מייגעים אותך ואי אתה יכול לעמוד בהן". לכן "לעולם הוי כונס דברי תורה כללים ולא פרטים".

אנחנו צריכים להפוך את ההסתכלות שלנו. לא ללמוד פרטים – מילה ועוד מילה, שורה ועוד שורה, סוגיא ועוד סוגיא. והבעיה היא שכשלימדו אותנו גמרא, למדנו שורה ועוד שורה, סוגיא ועוד סוגיא. והתרגלנו ללמוד פרט אחרי פרט.

לא. צריך לכנס דברי תורה כללים: מה הנושא של המסכת, לכמה חלקים היא מחולקת ומה הם, מה הנושאים של הפרקים, למה הסוגיא הזו נמצאת כאן.

דוגמא לכלל השני – ממסכת ברכות

בואו נראה איך אפשר לסדר את מסכת ברכות על יד אחת, תוך שתי דקות:

נושא המסכת: ברכות ותפילות במובן הרחב.

נושאי המסכת: ארבעה: פרקים א ב ג קריאת שמע, ד ה תפילות, ו ז ח ברכות הנהנין שכמובן כולל ברכת המזון וזימון, פרק ט ברכות הראיה.

נושאי הפרקים: א - יסודות קריאת שמע, ב - הפרטים של קריאת שמע, ג - (וכבר סוף ב, כמו במקרים רבים שנושא הפרק "גולש" קצת אחורה או קדימה) מי שלא יכול לקרוא קריאת שמע. ד - יסודות התפילה ותפילות שונות שהן לא רק שמונה עשרה, כגון תפילה קצרה, תפילת הדרך וכו'. ה - פרטי תפילת שמונה עשרה. ו - ברכות הנהנין. ז - זימון. ח - מחלוקות ב"ש וב"ה בסעודה. ט - ברכות הראיה.

זאת המפה של המסכת. להסתכל על המפה של מדבר יהודה זה לא במקום להיות בתוך נחל משמר, אבל כשתהיה בנחל משמר, חשוב מאוד שתכיר את המפה...

עכשיו - בואו נחזור לשאלות על מסכת ברכות:

ברכת הקשת - כמובן בפרק ט.

לקרוא קריאת שמע בבית הכסא וכו' - כמובן בפרק ג.

תפילה בכניסה לבית המדרש - כמובן פרק ד.

למה עכשיו זה כ"כ פשוט? כי הפכנו את הסוגיות מ"מברגים" ל"גלילות".

הערה לכלל השני - "דרך אגב" הוא לא "דרך הגב" אלא "דרך

הראש"

ופה הערה חשובה: כשהתחלנו ללמוד גמרא, היה נראה לנו מוזר שלפעמים הגמרא סוטה מהנושא העיקרי. ואז הסבירו לנו שככה זה בגמרא, לפעמים סוגיא מגיעה בדרך אגב וכו'. מאז התרגלנו לא לחשוב למה הסוגיא הזו הגיעה פתאום כאן.

ופה אנחנו צריכים לתקן את הטעות הזו. זה נכון שיש סוגיות שמגיעות בדרך אגב, אבל ברוב המקרים יש היגיון למה הסוגיא הגיע בדרך אגב כאן ולא במקום אחר. בדרך כלל מדובר בסוגיות שהנושא שלהם לא מתאים לנושאי המסכתות שבש"ס, ולכן הן הוכנסו למקום שאליו הן הכי קשורות.

למשל, יש שלושה מקומות בש"ס של רשימה של עבירות, שדנים מהו עונשן - במסכת סנהדרין לגבי ארבע מיתות ב"ד, במכות פרק ג לגבי מלקות, בתחילת כריתות לגבי כרת וחטאת. עבירות שמוזכרות שם אבל יש להן מסכת מיוחדת - הגמרא בד"כ לא תאריך בהן ברשימות הנ"ל (עיקר הסוגיות של דם נמצאות בחולין ולא בכריתות שם, עיקר הסוגיות של חמץ בפסח נמצאות בפסחים ולא בכריתות שם, עיקר הסוגיות של שבת נמצאות בשבת ולא בסנהדרין שם). אבל סוגיות שאין להן מסכת, הגמרא תאריך בהן שם, בדרך אגב. למשל: כתובת קעקע במכות, פיטום הקטורת ושמן המשחה בכריתות, נביא שקר בסנהדרין.

כך הפכנו גם את הסוגיות הללו מ"מברגים" ל"גלילות".

דוגמאות לכלל השני - מכל הש"ס

עכשיו נחזור לשאלות מכל הש"ס:

הסוגיא הארוכה על גדר טומאת מת – הרי אין לנו בש"ס מסכת על טומאה. אז איפה יש דין שיש לו השלכות גדולות לטומאת מת? בנזיר. ואיפה בנזיר? החצי הראשון של המסכת עוסק באיך נודרים נזירות. רק מפרק שיש והלאה דנים על האיסורים של הנזיר. וטומאת מת היא בפרק שביעי.

הסוגיא על כמה חודשים מעוברים וכמה חודשים חסרים יש בשנה – ערכין פרק שני. איך זה קשור לערכין? מסיבה פשוטה: הפרק הנ"ל מלקט את כל הדינים שיש בהם "מקסימום ומינימום", ולמה? כי בערכין יש מינימום ומקסימום כמה אפשר להתחייב. ואז דנים על המינימום והמקסימום של החודשים המעוברים והחסרים בשנה, על המינימום והמקסימום של מספר הכלים במקדש ועוד.

הסוגיא על בגדי כהן גדול – כמובן שהיא ביומא – שבה מדברים הכי הרבה על הכהן הגדול ובגדיו, וכמובן שהיא בסוף פרק שביעי – לאחר שסיימו לדון בעבודת הכהן הגדול. פרק שמיני כבר עוסק בעינויים ובכפרה.

פשוט גלילות.

הכלל השלישי – תורת חיים וחיי תורה

מאוד פשוט, ועוזר מאוד: לחיות את הלימוד וללמוד עם החיים.

דהיינו, יש כאן דבר והיפוכו, ושניהם נכונים.

א – בזמן הלימוד לא להתייחס אליו כסימאיות אלא כחיים. מחר נלמד "מאימתי קורין את שמע בערבין". זו לא סיסמה, אלא תחשוב על עצמך הולך להתפלל ערבית. זה לא רק "כל שיש בו מין דגן לא בטל", זה: וופל. זה לא רק "תערובת קמח שבא לדבק" זה: קציצות. בד"כ בישיבות ספרדיות שרגילים ללמוד אליבא דהלכתא זה יותר מקובל.

ב – שלא בזמן הלימוד, להיזכר בלימוד. כשאתה אוכל וופל, תיזכר בגמרא, כשאתה אוכל קציצות, תיזכר בתוספות.

מעשה

אחרי שדיברנו על שלושת הכללים, עולה מחשבה שעכשיו אני מתפלל ערבית, פותח את הגמרא ויודע את הש"ס. לפעמים גם אני נופל בטעות הזאת, ולכן חשוב לי להזכיר לעצמי את הסיפור הבא מידי פעם. שימו לב, זה סיפור של זקנים.

לפני שנים רבות היה קיבוצניק שהיה ממונה על הצמחייה בקיבוץ.

טס לבן דודו באנגליה והתלהב מהדשא המוצלח שם. שאל את הבן דוד איך מגיעים לדשא כזה.

ענה לו בפירוט כמה כללים חשובים.

חזר לארץ ויישם.

אחרי שנה שוב טס לבן דוד, ושאל למה זה עדיין לא כ"כ מוצלח כמו הדשא שבאנגליה.

ענה לו הבן דוד: עשית הכל לפי הכללים, ועשית מצוין. עכשיו רק צריך להמשיך להתמיד בזה שלוש מאות שנה...